

Rakvere linn 175 aasta eest

XVIII sajandi viimased aastakümned. Rakvere vabanes lõplikult mõisaikkest ja kuulutati vabaks kreisilinnaks. Ligi kahe sajandi pikkune allumine siinsele mõisale oli linna arengut igati takistanud: soikusid käsitöö ja kaubandus, vaevaliselt kasvas elanike arv.

Mülline siis oli Rakvere linn XVIII sajandi lõpul?

Kõige parema pildi annab sellest linna plaan, mis koosteti varsti pärast kreisilinna piiride kindlaksmääramist ja Tiesenhausenitele riigikassast 55011 rbl. väljamaksmist. See sündis aastal 1797. Kaardi valmistas kreisi maamootja Johann Frey 1786. ja 1790. aasta plaani põhjal. Tänapäeval säilitatakse selle originaaleksemplari Tartus Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis.

Nagu plaanist nähtub, oli linna tarvis ostetud maa-ala küllalt suur. Läänepiir kulges mööda Vallimäe idanõlva lõuna suunas kuni Tammiu trahterini, pöördus siit illa, ulatudes linna metsa tagant kuni Päägavere-Aru kõrtsini. Idapiir oli Pagusoo lääneseiv. Põhiapiir läks Rüütli (Tallinna) tänava pöökäelge jäivate krundide tagant. Selle maa-ala keskses (seal, kus praegu asuvad Rakvere I Keskkool, polikliinik, park) eraldati aga üsna suur pind kirikute heina- ja karjamaaks. Samas kõrval olid ka tootlikohtunik Tallquisti isiklikud valdused. Linn oma tänavate ja hoonetega asus tegelikult vaid mõisalt ostetud maa kirdepurgas.

Linnas oli siis viis tänavat. Peatänav oli Pikk (Kalinini) tänav. Suurem tähtsus oli veel Rüütli (Tallinna) tänavel. Teistel (praegused Pioneerid, Posti ja Parkide) oli ainult mõni üksik maja. Nii Rüütli tänav kui ka kolm viimati mainitud ulatusid praeguse Lata tänavani, mille kohal asus siis perine ja sillutamata karjatee.

Pikk tänav oli linna magasinini (praegu tule-

tõrjedepoo) hoonestatud päris tihedasti. Sinna oli koondunud enamik tähtsamatest hoonetest ja asutustest: magasin (tagavarade panipaik), postimaja, rentei, apteek, kool, kirik ja kõrts. 1784. aastal rajati kiriku kõrvale, kuhu kuni 1773. aastani maeti surnuid, turuplats. Pikas tänavas olid ka suuremad poed ja käsitöökojad. Mitmed krundid kuulusid ümberkaudsetele mõisatele (Lasila, Inju, Vinni jt.). Kahe krundi (nüüd Kalinini 1 ja 26) omanik oli Rakvere mõis.

Rüütli tänava nimetamisväärsed hooned olid foogtikohtumaja (praegune muuseum), krahv Rehbinderi ilus kivimaja (praegu Tallinna 5), väike vene kirik selle kõrval ja kreisiarst Pezoldi elumaja (praegu Tallinna 12), kus 1794. aastal nägi ilmavalgust nimekas maalikunstnik August Georg Wilhelm Pezold.

Karjatee ääres oli vaid kümmekond krundi, needki kõik tee lääneserval. Nimetada võiks neist vahest ainult köstrikrundi, mis asus praeguse Lata ja Posti tänava nurgal. Siin elasid meie linna haridus- ja kultuuriloos küllalt silmapaistvat osa etendanud köstrid-koolmeistrid Heinrich Johann ja Karl Georg Gööök, Rakvere esimese laulukoori rajaja Eduard Haln jt.

Uus surnuaed oli siis hilisema, nn. laadalageda ääres, alal, mis jääb praeguse Tuleviku ja Ed. Vilde tänavate vahele.

Elanike arv tolfleaegses Rakveres ei küündinud 400-ni, neist täieõiguslikke kodanikke oli vaid 50 ümber.

Nüüsgugusena alustas meie kodulinn uut etappi oma arenguloos. Järgnev periood — XIX sajand — muutis tema ilmet põhjalikult. Sajandi lõpuks elas siin juba ligi 6000 inimest, linna hoonestatud territoorium oli kasvanud mitmekordseks.

Juuresolev foto on tehtud Pikkast tänavast 60 aastat tagasi.

